

ІННОВАЦІЇ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

УДК 378

ПРОФЕСІЙНЕ ПОРТФОЛІО ЯК ФОРМА КОНТРОЛЮ СФОРМОВАНOSTІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Тетяна Гурова

Статтю присвячено проблемі впровадження професійного портфоліо як форми контролю сформованості компетентностей у майбутнього вчителя англійської мови. Метою статті є обґрунтування доцільності використання професійного портфоліо як форми контролю сформованості компетентностей у майбутнього вчителя англійської мови. Визначено відповідність упроваджуваної роботи змісту компетентнісного підходу, схарактеризовано основні розділи професійного портфоліо філолога і критерії його оцінювання, наведено обґрунтування вчених щодо зміни наукової парадигми із знанневої на компетентнісну і, відповідно, підтверджено роль роботи із професійним портфоліо під час викладання практичних і теоретичних курсів майбутнім учителям для моделювання студентами власної освітньої траєкторії. На думку автора, професійне портфоліо може бути використане як проміжний, поточний і кінцевий вид контролю сформованості компетентностей у майбутнього вчителя англійської мови.

Ключові слова: професійне портфоліо, майбутній учитель англійської мови, контроль, компетентнісний підхід.

Сутність сучасної вищої освіти в Україні визначається її основними тенденціями: неперервністю, інформатизацією і компетентнісним підходом. Звернення до компетентнісного підходу у викладанні теоретичних дисциплін майбутнім учителям англійської мови тісно пов'язане з прагненням визначити необхідні зміни в освіті, які зумовлюються, перш за все, змінами у суспільстві. Якісний потенціал філолога-професіонала сьогодні має визначати низку вмінь, які допоможуть особистості досягти самоактуалізації і самореалізації на ринку праці. Серед умінь, які набувають стратегічного значення сьогодні варто назвати вміння особистості активно і впевнено діяти, вміння виживати в мінливій ситуації, вміння творчо мислити і самостійно обирати шлях розв'язання проблеми. Отже, компетентнісний підхід є провідним у визначенні мети і змісту освітньої програми студентів-філологів.

Вирішальне значення в реалізації основних тенденцій сучасної освітньої політики сьогодні належить викладачам вищих навчальних освітніх закладів. Для того, щоб відповідати вимогам до здійснення компетентнісного підходу, педагог має бути творчою, високоінтелектуальною особистістю із сформованими рефлексивними і комунікативними вміннями. Такий педагог має бути здатним формувати і виховувати всебічно і гармонійно розвинуту особистість майбутнього вчителя англійської мови.

Упровадження компетентнісного підходу при викладанні теоретичних дисциплін у вищих навчальних закладах звертаються у своїх роботах І. Зимня, Д. Абашидзе, А. Андреев, Г. Селевко, О. Пометун, Р. Пастушенко, В. Баранов, А. Долгов, А. Хуторський, О. Овчарук, М. Фіцула, Т. Шамова та ін. вітчизняні і зарубіжні науковці.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання професійного портфоліо як форми контролю сформованості компетентностей у майбутнього вчителя англійської мови.

На фоні зменшення аудиторних годин, тенденції до впровадження компетентнісного підходу та інформатизації освітнього процесу викладачі англійської мови змушені розв'язувати складні завдання. Вони мають створювати і підтримувати мотиви студентів для кращого оволодіння англійською мовою, розвивати у майбутніх учителів інтерес до навчання, створювати ситуації успіху на заняттях, які стають запорукою самостійного творчого осмислення знань, вміння критично опрацьовувати інформацію, приймати нестандартні рішення і продукувати нові ідеї; викладачі мають також здійснювати неперервний контроль зі сформованості компетентностей майбутнього фахівця, узгоджуючи зміст занять з Рекомендаціями Комітету Ради Європи і з вимогами Типових програм з іноземних мов.

Вітчизняні і зарубіжні вчені одностайні у визначенні значущості використання професійного портфоліо. Серед них варто відзначити Н. Гальськова, П. Аартс, І. Беженар, Р. Брьодер, З. Нікітенко, П. Павлов, Є. Полат, І. Юдіната, П. МакЛаган ін. Планомірна робота з портфоліо під час засвоєння студентом теоретичних дисциплін поступово готує майбутнього фахівця до розуміння того, що від нього може знадобитися у професійній діяльності. Зазначимо, що раніше освітній процес був підпорядкований знаннєвій парадигмі, тобто освіта будувалася на дедуктивній основі, де відповідно використовувалася відома педагогічна модель навчання «від знання до вміння, від вміння до навички». Переважна роль належала засвоєнню знань, запам'ятовуванню значної кількості інформації і відтворенню її, у процесі чого і відбувалося формування вмінь і навичок (все це відповідало концепції розвивального навчання В. Давидова) [4].

Так, поступово у рамках знаннєвої парадигми виникла проблема відриву знань від уміння їх застосовувати, тобто значна кількість учителів англійської мови з вищою фундаментальною освітою не підтвердила здатність до практико-орієнтованої роботи у загальноосвітній школі. Про це йдеться в обґрунтуванні до реалізації проекту зі створення Нової типової програми «Методика навчання англійської мови» для майбутніх учителів. В документі також зазначено, що попередні підходи до навчання мов задовольняли суспільство,

поки існували обмеження на подорожі та контакти із західними країнами. Англійської мови навчали як предмета шкільної програми, акцентуючи увагу на засвоєнні граматичної та лексичної систем, майже нехтуючи оволодінням мовою як засобом спілкування або життєво важливою потребою. Такий підхід, посилений академічними традиціями викладання філологічних дисциплін в університетах, більше не задовольняє потреб сьогодення.

Наразі плуралінгвізм розглядається в Європі як важлива освітня мета та основний елемент економічного розвитку. Отже, Радою Європи було зроблено визнані на міжнародному рівні стандарти володіння іноземними мовами, які реалізовані в публікації Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти [2].

В Україні також приєдналися до процесу формування мовленнєвої компетентності і встановили рівні володіння англійською мовою, на які слід орієнтуватися випускникам середніх загальноосвітніх шкіл та університетів. Проте, відчувається значна суперечність між вимогами до володіння англійською мовою і реальним станом навчання цього предмета в школах й університетах. Однією з причин, що викликає кризу знаннєвої парадигми освіти, А. Андреев [5] вважає те, що сьогодні старіння будь-якої інформації відбувається швидше, ніж завершується певний цикл навчання у вищій школі. Саме тому традиційна установка на передачу від вчителя до учнів необхідного обсягу знань стає зовсім нелогічною, в нових умовах важливо навчати майбутніх учителів англійської мови умінь здобувати знання самостійно і здатності керувати інформацією для виконання певних професійних і соціальних функцій. Отже, стає очевидним, що більш значущим і ефективним для успішної професійної діяльності є не розрізнені знання, а узагальнені вміння, які виявляються у здатності вирішувати життєві та професійні проблеми, здібності до іншомовного спілкування, підготовка у сфері інформаційних технологій та ін.

Зазначені суперечності між реальністю і вимогами сучасності до підготовки професійного учителя англійської мови можна вирішувати за допомогою компетентнісного підходу, сутність якого полягає у спрямованості педагогічного процесу на формування і розвиток ключових (базових) предметних та інструментальних компетентностей особистості. В результаті такого процесу планомірно сформується загальна компетентність людини, яка складається із сукупності ключових компетентностей і є інтегрованою характеристикою особистості. Якщо у вищому навчальному закладі буде реалізовуватися означений компетентнісний підхід до навчання майбутнього вчителя англійської мови, то це допоможе подолати традиційні когнітивні орієнтації професійної освіти, приведе до нового її змісту, методів, а також технологій.

Однією з таких технологій, яка допомагає акцентувати увагу на результатах освіти, і є технологія професійного портфоліо. Використання цієї технології стає можливим на будь-яких заняттях із майбутніми вчителями англійської мови, як теоретичного так і практичного характеру. Так, із досвіду роботи можемо сказати, що професійне складання професійного портфоліо майбутнього фахівця має починатися з першого семестру. Портфоліо може охоплювати такі дисципліни, як: «Вступ до філології», «Основна іноземна мова»,

«Теоретичний курс» (з фонетики, лексикології і граматики) тощо. Ведення портфоліо стає дієвим інструментом підвищення внутрішньої мотивації до вивчення англійської мови, становлення професійних якостей, розвитку критичного осмислення інформації і здатності майбутнього вчителя англійської мови до рефлексії.

На наш погляд, професійно-педагогічною компетентністю вчителя англійської мови можна назвати здатність здійснювати специфічну діяльність із формування в учнів умінь бути повноцінними учасниками міжкультурного діалогу з представниками різних країн. Отже, перед ВНЗ постає завдання сформувати у майбутніх учителів інтегративне новоутворення, яке можна назвати комунікативно-методичною компетентністю. До складу цієї компетентності входять такі компоненти, як: дослідницький, проєктувальний, організаційний та контрольний-корегуючий [1]. Здійснення педагогічного керівництва із формування зазначених компонентів у складі інтегрованого новоутворення комунікативно-методичної компетентності має носити керований характер з адекватно організованими і правильно обраними формами контролю. Найефективнішою формою такого контролю вважаємо технологію професійного портфоліо. Це технологія роботи з результатами навчально-пізнавальної діяльності. Цей вид роботи використовується «для демонстрації, аналізу і оцінки освітніх результатів, підвищення рівня усвідомлення, розуміння і самооцінки результатів освітньої діяльності» [1].

Варто зазначити, що в сучасній педагогічній практиці прийнято вказувати на відмінності у розумінні поняття «портфоліо», тобто «портфоліо» розуміють як сучасну освітню технологію і, водночас, «портфоліо» – і продукт діяльності. У цій статті розглядаємо поняття «мовне портфоліо» як сучасну освітню технологію, в основі якої використовується метод аутентичного оцінювання результатів навчальної діяльності студентів на практичних заняттях з англійської мови [3].

Портфоліо може бути візитною карткою, досье, тобто зібранням певних документів, зразків робіт, фото та ін., для того, щоб майбутній фахівець усвідомлював те, на що він здатний, що він вміє і знає. Така форма оцінювання допомагає викладачам змінити методологію оцінювання результатів навчальної діяльності, змістити акцент із того, що студент не знає і не вміє, на те, що він знає і вміє. Використання професійного портфоліо на практичних і теоретичних заняттях із майбутніми вчителями англійської мови покликане виконувати такі завдання: створювати мотивацію до результативної навчальної діяльності, розвивати пізнавальні навички студентів, формувати здатність до об'єктивної самооцінки творчих здібностей, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, критично осмислюючи його, і самостійно конструювати свої знання, прогнозувати й організувати свою діяльність відповідно до поставленої мети, а також формувати свідоме ставлення до майбутнього працевлаштування і власної професійної здатності.

Розглядаючи тему використання «Портфоліо» у вищому навчальному закладі, слід звертатися до успішної практики цього методу в загальноосвітній школі. Викладач, який має на меті навчити студентів правильно вести професійне портфоліо, має провести вступне заняття з майбутніми вчителями англійської мови. Доречно це робити на заняттях із курсу «Вступ до філології», на якому студентам пояснюється, що означає поняття «портфоліо», «професійне портфоліо», розповідається про різновиди портфоліо, обґрунтовується основна мета і завдання ведення портфоліо, визначається важливість і роль ведення портфоліо для становлення професіонала.

На одному із занять із теоретичного курсу «Вступ до філології» увага має бути приділена інформації щодо європейських рівнів володіння іноземною мовою і стандартів, затверджених у програмі. Студентам пропонується вкласти до портфоліо рекомендації і таблицю рівнів, для того, щоб вони розуміли кінцеву мету вивчення англійської мови. Варто пояснити майбутнім учителям те, що структура ведення портфоліо може бути довільною, але деякі розділи визначаються спільно з обґрунтуванням їхнього значення для документа. Студентам пояснюється також, що портфоліо може бути розподілено за семестрами навчання – для зручності у користуванні.

Так, у процесі спільного обговорення зі студентами першого курсу структури їхнього професійного портфоліо нами було визначено такі основні розділи документа на перший семестр: «Карта мого навчання», «Моя мовна біографія», «Мовний паспорт», «Мої досягнення», «Глосарій філолога», «Найвідоміші філологи та їх внесок у філологічну науку», «Скарбниця знань», «Мої навчальні результати з предметів», «Корисні посилання», «Книги, які варто прочитати», есе «Що для мене означає бути філологом», «Граматичні правила», «Ідіоми англійською», «Теми, за якими я можу вільно спілкуватися», «Як краще вчити англійську», «Методичні поради», «Семінари, які я відвідав (ла)» тощо.

Розглянемо детальніше деякі з компонентів професійного портфоліо та їхнє призначення. У розділі «Карта мого навчання» студенти можуть оформити таблицю з навчальними дисциплінами, з яких складається їхня сесія за кожний семестр навчання. Складним є завдання скласти карту всього навчання, але за допомогою викладача студенти можуть це зробити, у подальшому така робота полегшить розуміння того, який обсяг знань очікує попереду, що значно зменшить побоювання і напруження від очікування невідомого. Карта може бути складена у вигляді таблиці або асоціативного дерева і вказівками на міждисциплінарний характер деяких курсів.

У розділі «Мовна біографія», який також використовується для встановлення короткострокових або проміжних цілей з вивчення мови, філологам пропонується описати свої враження від попереднього навчання у школі і визначитися з метою свого освітнього шляху в університеті. Так, поступово студент вибудовує власну траєкторію освіти в університеті. Також тут мають бути включені і оцінювальні таблиці. Таблиця заповнюється у вигляді графіка з указанням виду мовленнєвої діяльності, що оцінюється викладачем. Таблиця з назвою має також вигляд графіка, де студент учить надавати об'єктивну самооцінку, відповідно до розроблених критеріїв оцінювання навчальних досягнень.

Розділ «Мовний паспорт» є найбільшим розділом, який може вміщувати підрозділи з вивчення безпосередньо англійської мови, сюди буде доцільним включити підрозділи з інформацією про граматику, лексику, фонетику, стилістику і методику англійської мови, тобто в цьому розділі студент чотири роки навчання збирає корисний для нього матеріал. Викладач лише визначає основні елементи, за якими буде здійснюватися контроль документів у портфоліо. Так, у мовному паспорті пропонується розміщувати різноманітні фото й особисту навчальну інформацію. Студент, який вивчає англійську мову, має чітко усвідомлювати основні рівні володіння мовою, визначені загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти – А, В, С [4]. У цьому розділі визначається кінцева мета і формулюються основні етапи навчання на рік або півроку, де вказуються тематичні блоки з кожної дисципліни, якими студент має оволодіти, вказується на кількість модулів, тестових завдань, проєктів, що заплановано. Важливо навчити студентів планувати ведення портфоліо таким чином, щоб вони розуміли кінцеву мету і знали, якою кількістю інформації вони мають оволодіти і якого рівня вони досягають, закінчивши черговий семестр навчання.

Ще один розділ, який вважаємо за потрібне описати, – «Скарбниця знань». До цього розділу студенти збирають матеріали, які найбільше їх вразили у навчанні. Так, викладач лише може порекомендувати, з якими матеріалами майбутній учитель може ознайомитися самостійно, а потім здійснити перевірку того, що зацікавило студента. З досвіду роботи можемо сказати, що до цього розділу філологам подобається збирати афоризми, прислів'я, ідіоматичні вирази, фразеологічні звороти, біографії письменників, цікаві факти про філологію й англійську мову тощо.

Безумовно, використання професійного портфоліо як засобу контролю сформованості компетентностей майбутніх учителів англійської мови передбачає організацію поетапної діяльності на практичних і теоретичних курсах в університеті. Такий вид роботи дозволяє викладачам здійснювати як проміжний, так і кінцевий контроль засвоєної інформації та вміння студентів оперувати отриманими знаннями на практиці. Критеріями оцінювання мають стати послідовність викладення матеріалу, актуальність, логічність, технологічність, лаконічність, охайність, естетичність і, звичайно, творчий підхід. Таким чином, завдяки використанню професійного портфоліо у навчанні філологів підвищується їхня мотивація до засвоєння нових знань і, відповідно, покращуються результати. Студент усвідомлює те, що він робить, і поступово вчиться моделювати власну освітню траєкторію, що повністю відповідає компетентнісному підходу.

Список використаних джерел:

1. Дуброва С. Ключові компетентності як складова професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов / С. Дуброва // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – Т. II. Вип. 28. – С. 101–105.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання д. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Кол. авт: О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, Г. Є. Бакаєва, В. О. Іваніщева, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. – К.: Ленвіт, 2005 – 119 с.
4. Селевко Г. К. Сучасні освітні технології: Навчальний посібник. - М.: Народна освіта, 1998. – 256 с
5. Современные образовательные технологии: учебное пособие / под. ред.. Н. В. Бордовский. – 3-е изд., стер. – М.: КНОРУС, 2013. – 432 с.
6. O'Malley J. Michael, Pierce L. Authentic assessment for English language learners / Practical approaches for teachers / J. Michael O'Malley, L. Valdez Pierce – Longman, 1996. – 268 p.

References:

1. Dubrova S. (2013). Ključovi kompetentnosti jak skladova profesijnoi' pidgotovky majbutnih uchyteliv inozemnyh mov. Gumanitarnyj visnyk DVNZ «Perejaslav-Hmel'nyc'kyj derzhavnyj pedagogichnyj universytet imeni Grygorija Skovorody, 928), pp. 101–105.
2. Zagal'nojevropejs'ki rekomendacii' z movnoi' osvity: vyvchennja, vykladannja, ocinjuvannja (2003). Kyiv,: Lenvit.
3. Bakajeva G. Etal. (2005). Programa z anglijs'koi' movy dlja profesijnogo spilkuvannja. Kyiv, Lenvit.
4. Selevko G. (1998). Suchasni osvitni tehnologii. Moskva, Narodna osvita.
5. Bordovskij N. (2013). Sovremennye obrazovatel'nye tehnologi:.. Moskva, KRONUS.
6. O'Malley M. and Pierce L. (1996). Authentic assessment for English language learners. Practical approaches for teachers. Valdez Pierce, Longman.